

УДК 336.77

Миськів Г. В.

Львівська філія, Європейський університет

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТУ КРЕДИТНОГО РИНКУ

Досліджено проблему визначення об'єкту кредитного ринку та обґрунтовано значення позикового капіталу.

Ключові слова: кредитні відносини, кредитний ринок, об'єкт, грошовий капітал, позиковий капітал, кредит.

Постановка проблеми. Розвиток кредиту та кредитних відносин розпочався ще у період переходу від первіснообщинного до рабовласницького ладу. З плином часу форми та принципи кредитування вдосконалювалися та набували чіткіших обрисів. Так само змінювався і об'єкт кредитних угод, який на кредитному ринку фактично виступає товаром, який хочуть придбати або продати за відповідну ціну.

Зважаючи, що кредитні відносини мають багатовікову історію, варто дослідити зміну сутності їх основного «елементу», навколо якого власне і формуються кредитні відносини і, врешті-решт, кредитний ринок.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем кредитування, становлення і розвитку кредитного ринку за часів незалежності української держави присвячені праці багатьох вітчизняних науковців, таких як: І. Алексеева, О. Гринченко, О. Василюк, О. Вовчак, С. Глущенко, Б. Івасіва, В. Лагутіна, Б. Луціва, І. Лютого, В. Міщенко, С. Маслової, С. Мочерного, А. Мороза, С. Науменкової, В. Опаріна, А. Пересади, С. Реверчука, М. Савлука, В. Ходаківської, М. Хмельчук, В. Шелудько та інших. Утім, в українській економічній літературі відсутнє комплексне дослідження функціонування кредитного ринку, не розроблено єдиного понятійного апарату, науковці кожен по-своєму трактують основні поняття і по-різному визначають об'єкт даного ринку.

Мета статті. Головною метою статті є проаналізувати підходи науковців до визначення об'єкту кредитного ринку, дослідити справедливості їх тверджень та запропонувати власне бачення об'єкту кредитного ринку.

Виклад основного матеріалу. Споконвіків гроші призводили до розшарування суспільства – завжди були ті, хто мав гроші, і ті, кому грошей бракувало. А тому потреба позичити грошові кошти, яких не вистачає, прадавня, як існування самого суспільства. Попит породив пропозицію – ще при рабовласницькому ладі з'явилися перші кредитори – лихварі. Саме нестача грошей лягла в основу зародження кредитних відносин. І, відповідно, гроші були першим об'єктом кредитних угод.

Поділ первісної общини на багаті і бідні сім'ї, нагромадження грошових багатств в руках одних і потреба в грошах інших, створили підґрунтя для виникнення перших кредитних операцій – лихварських позик, а лихварський капітал став фактично історичним попередником позикового капіталу.

З розвитком суспільного поділу праці, появою приватної власності на засоби виробництва і посиленням обігу грошових коштів та поступовим переходом до феодального ладу, вдосконалювався і лихварський кредит.

За феодалізму лихварський кредит виступав у двох основних формах [1]:

- позики дрібним виробникам-селянам і ремісникам;

- позики феодальної знаті.

Мав місце лихварський кредит і на теренах Київської Русі, де існували досить розвинені кредитні відносини, які охоплювали як вітчизняних, так і чужоземних купців, а також державну скарбницю. З метою уникнення суперечок та обмеження рівня процентів у Руській Правді (збірник стародавніх державних актів) містилися статті, які регламентували відповідні положення. У той час не існувало централізованих банківських установ, а кредити надавалися купцями, в яких були тимчасово вільні кошти. Просте населення брало позики в лихварів, більшість із яких були євреями [2].

В міру розвитку економічних відносин та еволюційного переходу до наступного суспільного ладу – капіталізму, відбулося поступове заміщення лихварського капіталу позиковим.

Позиковий капітал – це особлива історично сформована форма капіталу, що приносить відсотки, яка виникла і розвинулася в умовах капіталістичного способу виробництва і прийшла на зміну лихварському капіталу. Позиковий капітал – це грошовий капітал, що віддається капіталістами-власниками в позичку і приносить відсотки на основі експлуатації найманої праці. У той час як лихварський капітал був притамований для докапіталістичних виробничих відносин, позиковий капітал відображає капіталістичні виробничі відносини.

Першим джерелом утворення позикового капіталу є грошовий капітал, що тимчасово вивільняється в процесі кругообігу промислового капіталу [1]. Фактично позиковий капітал є основою кредитних відносин та формування кредитного ринку.

Однак, в сучасній економічній літературі питання визначення об'єкту кредитного ринку є досить дискусійним, а тому доцільно дослідити усі запропоновані вченими твердження про об'єкт кредитування.

Спробуємо розібратися з сутністю кожного із визначених об'єктів кредитного ринку та на цій основі сформулюємо власне бачення.

Так, Савлук М. [3] та Львов Ю. [4] вважають, що об'єктом кредитного ринку є гроші, на які формується попит і пропозиція. Вчені Василюк О., Мочерний С., Ходаківська В. [5, 6, 7] визначають, що об'єктом кредитних операцій є грошові кошти. Науковці Дем'яненко М., Дяків Р. та Смолянська О. оперують поняттям «грошовий капітал» [8, 9, 10], а Коробов Ю. та Загародній А. [11, 12] використовують поняття «позиковий капітал». Також деякі економісти, зокрема Маслово С., Опалов О. та Опарін В. [13, 14] як об'єкт кредитного ринку зазначають фінансові ресурси, а Бабич А. та Глущенко С. [15, 16] – віддають перевагу поняттю «кредит».

Узагальнюючи загальноприйнятту економічну термінологію, проаналізуємо визначення поняття кожного із запропонованих науковцями об'єктів кредитного ринку.

Гроші – це загально визнаний засіб обміну товарів і оплати різних платежів. Вони полегшують обмін, роблять його ефективним [17].

Савлук М. визначає гроші за їх місцем у товарному виробництві й обміні як специфічний товар, що має властивість обмінюватися на будь-який інший товар, тобто є загальним еквівалентом [3].

Отож, гроші – це загальноприйнятий еквівалент вираження вартості товарів та засіб обміну товарів і оплати різних платежів.

Грошові кошти є дещо ширшим поняттям, ніж гроші та включають готівку, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання [18].

Височан О. до грошових коштів включає кошти в касі, електронні гроші, кошти на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані у будь-який момент для проведення розрахунків в процесі здійснення господарських операцій [19].

Грошові кошти на підприємстві формуються в процесі утворення статутного фонду. У подальшому вони інвестуються для забезпечення виробничо-господарської діяльності, розширення та розвитку виробництва.

Під фінансовими ресурсами зазвичай розуміють кошти, які перебувають у розпорядженні підприємства або держави і призначені для виконання ними певних зобов'язань. Вони характеризують фінансовий стан економіки і водночас є джерелом її розвитку, формуються за рахунок різних видів грошових доходів, надходжень, відрахувань, а використовуються на розширене відтворення, матеріальне стимулювання, задоволення соціальних та інших потреб суспільства.

Фінансові ресурси підприємства формуються за рахунок внутрішніх (статутний капітал, амортизаційні відрахування, валовий дохід і прибуток) і зовнішніх (отримані кредити; пайові й інші внески; кошти, мобілізовані на фінансовому ринку) джерел [20].

До фінансових ресурсів належать грошові фонди та частина грошових коштів, яку підприємство використовує у нефондовій формі [21].

Грошовий капітал є більш багатогранним поняттям у порівнянні із попередніми та уособлює капітал у грошовій формі, який призначений для створення на його основі продуктивного промислового капіталу.

Грошовий капітал – це функціональна форма промислового капіталу, що у вигляді грошей приносить додаткову вартість [6].

Ще однією формою капіталу, яку вчені визначають у якості об'єкта кредитного ринку, є позиковий капітал.

Семененко В. М. під позиковий капіталом розуміє грошовий капітал, який передається підприємцем-власником підприємцю-позичальнику в тимчасове користування за відповідну плату з метою отримання прибутку [22].

Особливістю позикового капіталу є те, що він створює додаткову вартість в процесі користування позичальником на умовах повернення і плати у формі процента.

Основними видами позикового капіталу є: банківський кредит, емісія облігацій підприємства, товарний кредит, внутрішня кредиторська заборгованість за розрахунками та ін.

Більшість вчених віддає перевагу твердженню, що об'єктом сучасного кредитного ринку є тимчасово вільний капітал у натурально-речовій або вартісній формах (гроші, товари, виконані роботи,

надані послуги), які на кредитному ринку набувають форми кредиту. Незалежно від форми, позичена цінність є реальною і має бути збережена у процесі кредитних відносин, але не у своїй первісній формі, а за своїм обсягом.

Зважаючи на це, вважаємо, що найбільш повно сутність кредитних відносин відображає капітал як об'єкт кредитного ринку, адже лише капітал здатний приносити дохід та сприяти створенню додаткової вартості, яка слугує джерелом сплати процента за кредит. Проте, варто визначитися, який саме капітал вважати за об'єкт ринку – грошовий чи позиковий?

Розглянувши узагальнені поняття, запропонованих науковцями об'єктів кредитного ринку, доходимо висновку, що найбільш всеохоплююче значення як об'єкт сучасних кредитних угод має, все ж таки, позиковий капітал. Гроші та грошові кошти, як об'єкт кредитних операцій, використовувалися у період зародження кредитування, коли ще не існувало такої різноманітності видів кредиту. Грошовий капітал, звісно ж, є об'єктом кредитних операцій на ринку, однак відсікає товарні форми кредиту – товарний і комерційний. Разом з цим, саме позиковий капітал об'єднує усі можливі форми кредитування як у грошовому, так і у матеріальному вираженні та, на нашу думку, є найкращим уособленням об'єкту кредитного ринку, усупільненою формою якого виступає кредит.

Поняття позикового капіталу є центральним і основним в проблемі функціонування кредитного ринку. Ці обидва поняття визначають сутність один одного і нероздільно пов'язані між собою.

Низка вчених вказує, що об'єктом кредитної угоди є позиковий капітал, але при цьому дається таке визначення позикового капіталу, при якому втрачається все своєрідність цього економічного феномена.

Існування кредитного ринку обумовлюється наявністю особливої пропозиції та попиту на той специфічний товар, який є об'єктом кредитного ринку. Пропозиція і попит на позикові капітали відрізняється від попиту і пропозиції на інші товари, насамперед тому, що позиковий капітал має особливу, тільки йому властиву, споживчу вартість. Пропозиція товарів є в кінцевому рахунку пропозицією їх споживчих властивостей, бо як вартості всі товари однакові. Можливість відчуження товарів, яке здійснюється на ринку, ґрунтується на якісній відмінності товарів та їх споживчих вартостей.

Позиковий капітал двоякий за своєю природою. З одного боку, він являє собою просто суму грошей, суму купівельних і платіжних засобів. З іншого боку, всяка сума купівельних і платіжних засобів може бути використана як капітал. Ця подвійність впливає з сутності позикового капіталу як капіталу, що приносить відсотки, і це розмиває межі між довгостроковим і короткостроковим кредитом, визначає позиковий капітал об'єктом операцій як на грошовому ринку, так і на ринку капіталів – основних структурних складових кредитного ринку. Різниця ж полягає в тому, що в одному випадку мова йде про позиковий капітал як про суму купівельних і платіжних засобів, а в іншому – про купівельні і платіжні засоби як капітал. Тобто на кредитному ринку відбувається перетворення одних форм позикового капіталу в інші. Однак це не суперечить єдності кредитного ринку.

Висновки і пропозиції. Основний об'єкт кредитних відносин та кредитного ринку змінювався впродовж віків: спершу це були грошові кошти, згодом, лихварський капітал, грошовий капітал, і врешті – позиковий капітал.

Проаналізувавши сутність пропонованих вченими об'єктів кредитного ринку, ми дійшли ви-

сновку, що найбільш повно сутність кредитних відносин уособлює саме позиковий капітал.

Таким чином, можемо визначити, що кредитний ринок являє собою складову частину фінансового ринку, де формується попит і пропозиція на позиковий капітал, а платою за його використання виступає відсоткова ставка.

Список літератури:

1. Брегель Э. Я. Денежное обращение и кредит капиталистических стран / Э. Я. Брегель. – Изд. 2-е, переработ. – М., 1955. – 259 с.
2. Скоморович І. Г. Історія грошей і банківництва: Підручник / Скоморович І. Г., Реверчук С. К., Малик Я. Й. / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. К. Реверчука. – К. : Атіка, 2004. – 340 с.
3. Гроші та кредит- Підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін. За заг. ред. М. І. Савлука. К. : КНЕУ, 2002. – 598 с.
4. Львов Ю. И. Банки и финансовый рынок / Ю. И. Львов. – Петроград – Санкт-Петербург. – СПб. : РИЦ «культ информ пресс», 1995. – 528 с.
5. Василик О. Д. Теорія фінансів: Підручник / О. Д. Василик – К. : НІОС. – 2000. – 416 с.
6. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
7. Ходаківська В. П. Ринок фінансових послуг: теорія і практика: Навч. посібник. / Ходаківська В. П., Беляєв В. В. – К. : ЦУЛ, 2002. – 616 с.
8. Фінансовий словник-довідник / За ред. М. Я. Дем'яненка. – К. : ІАЕ. УААН, 2003. – 555с.
9. Енциклопедія: бізнесмена, економіста, менеджера / За ред. Р. Дяківа. – К. : Міжнародна економічна фундація, 2000. – 654 с.
10. Смолянська О. Ю. Фінансовий ринок: Навч. посібник. / Смолянська О. Ю. – К. : ЦУЛ., 2005р.
11. Коробов Ю. І. Банківський портфель. / Ю. І. Коробов, Ю. Б. Рубин, В. І. Солдаткін – М. : СОМІНТЗК, 1995. – 752 с.
12. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. – Львів : Вид-во НУ. «Львівська політехніка», 2005 р. – 714 с.
13. Маслова С.О. Фінансовий ринок [Текст] : навчальний посібник / Маслова С. О., Опалов О. А. – 2-е вид., випр. – К. : Каравела, 2003. – 344 с.
14. Опарін В. М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти). / В. М. Опарін – К. : КНЕУ, 2004. – 240 с.
15. Глущенко С. В. Кредитний ринок: інститути та інструменти: навч. посіб. – К. : НаУКМА, 2009. – 153 с.
16. Бабич А. М. Финансы. Денежное Обращение. Кредит. Учебник / Под ред. Бабич А. М., Павлова Л. Н., – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 687 с.
17. Ажнюк М. О. Основи економічної теорії: навч. посіб. / М. О. Ажнюк, О. С. Передрій. – К. : Знання, 2008. – 368 с.
18. Жолнер І. В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами: Навч. посіб. / І. В. Жолнер. – К. : НУХТ, 2012. – 335 с.
19. Височан О. Наукові підходи до визначення поняття «гроші» та «грошові кошти» / О. Височан // Наукові записки ТПУ ім. Гнатюка Серія: Економіка. – 2005. – №15. – С. 32.
20. Шило В. П. Фінанси підприємств. Теоретично-практичний посібник / Шило В. П., Ільїна С. Б., Доровська С. С., Барбанова В. В. – Київ : ВД «Професіонал», 2006. – 288 с.
21. Оспіщева В. І. Фінанси: курс для фінансистів [Текст] : навч. посібник / В. І. Оспіщева [та ін.]. – К. : Знання, 2008. – 567 с.
22. Семененко В. М. Економічна теорія. Політекономія. авчальний посібник / Семененко В. М., Коваленко Д. І., Бугас В. В., Семененко О. В. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 360 с.

Мыскив Г. В.

Европейський університет, Львівський філіал

ПРОБЛЕМА ОПРЕДЕЛЕНИЯ ОБЪЕКТА КРЕДИТНОГО РЫНКА

Резюме

Исследована проблема определения объекта кредитного рынка и обосновано значение заемного капитала.

Ключевые слова: кредитные отношения, кредитный рынок, объект, денежный капитал, заемный капитал, кредит.

Myaskiv G. V.

European University, Lviv Branch

PROBLEM OF DEFINITION OF CREDIT MARKET'S OBJECT

Summary

The problem of determining an object of credit market and proved the value of debt.

Key words: credit relations, credit market, object, money capital, loan capital, credit.